

**Keskustelutilaisuus
ja muistaminen
oppilaan/opiskelijan
menehtymisen jälkeen**

KIRKKO VANTAALLA
SUOMEN EV.LUT. KIRKKO

Tämä opas on laadittu yhdistelemällä erilaisia olemassa olevia ja käytössä kokeiltuja materiaaleja. Tätä opasta ovat olleet kokoamassa Vantaankosken seurakunnan hanketyöntekijä Tuomas Tulenheimo, Vantaan seurakuntien oppilaitospappi Hanna Vuollo sekä kasvatuksen asiantuntija Iris Sotamaa.

Surun kokeminen on universaalia ja kaikissa katsomuksissa ja kulttuureissa on erilaisia traditioita ja rituaaleja kuoleman kohtaamiseen ja menetyksen käsittelyyn.

Tässä oppaassa on kuvattu koulussa tai oppilaitoksessa tapahtuneen kuolemantapauksen käsittelyyn keskustelutilaisuuden ja muistotilaisuuden järjestämiseen liittyviä ohjeita ja näkökulmia. Molemmat tilaisuudet perustuvat vapaaehtoisuuteen, kunnioitukseen ja sensitiivisyyteen.

Sisällys

1.	Suru ja sureminen	3
2.	Kulttuurinen ja uskonnollinen sensitiivisyys	4
3.	Keskustelutilaisuus oppilas-/opiskelijaryhmälle	6
4.	Keskustelutilaisuuden kulku	7
5.	Muistaminen koulussa ja oppilaitoksessa	8
6.	Muistotilaisuuden kulku	9

1. Suru ja sureminen

Tämä luku on koostettu Mieli ry:n surua käsittelevästä tekstistä ja Metropolian opintopsykologi Antti Äijäsen omista ajatuksista.

Surun merkitys

Surun kokeminen on ihmisen terve reaktio menetyksiin. On luonnollista kokea surua. Sureminen auttaa sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen. Kuolema on menetys ja usein myös muistutus omasta haavoittuvuudesta ja elämän arvaamattomuudesta.

Suru voi sisältää esimerkiksi kaipuuta, vihaa, syyllisyyttä tai tyhjyyttä, ja kaikki reaktiot ovat sallittuja. Suruprosessissa kohtaamme tapahtuneen herättämiä tunteita kuten kaipausta, ikävää, vihaa, syyllisyyttä ja pettymystä. Surussa jätetään jäähyväiset menetetyille. Itselle vieraammankin ihmisen kuolema voi aiheuttaa syvää voimattomuutta ja alakuloa. Toisinaan emme koe näistä mitään. Läheisen ihmisen kuolema voi hämmentää, lamaannuttaa tai tuntua tyhjältä ja sekin on sallittua.

Yksilöllinen sureminen

Jokainen suree omalla tavallaan. Surun tunteita voidaan ilmaista esimerkiksi itkemällä, nauramalla ja muistelemalla. Surua voi ilmentää puhumalla, piirtämällä, laulamalla tai kirjoittamalla. Surussa käytämme niitä keinoja ja voimavaroja, joita meillä on.

Toiset haluavat selvittää tosiasiat, ja siten ymmärtämään tapahtunutta. Joitakin voivat unet ja oma intuitio lohduttaa. Oloa voi helpottaa myös fyysinen ponnistelu ja liikunta. Surua koetaan myös fyysisinä oireina, kuten unettomuutena tai ahdistuksena rintakehässä. Fyysiset kivut voivat olla rankkojakin, ne ovat yleensä normaaleja ja helpottuvat aikanaan.

Surusta toipuminen

Surusta toipuminen vie aikaa, eikä sitä voi kiirehtiä. Puhuminen usein helpottaa, mutta on lupa olla myös hiljaa. On lupa itkeä, kun itkettää. On lupa olla sellaisten ihmisten seurassa, joiden kanssa kokee olonsa hyväksi. On lupa olla omien voimavarojen mukaisesti yhteydessä muihin. On lupa kirjoittaa. On lupa surra omalla tavallaan. On lupa pyytää ja hakea apua. On lupa pysyä omana itsenään tai muuttua toisenlaiseksi.

Surulla on monenlaiset kasvot. Suru on prosessi ja se menee eteenpäin, vaikka aina ei siltä tunnu. Surun keskelle mahtuu itkua, mutta myös iloisia hetkiä, eikä niistä pidä kantaa syyllisyyttä. Surutyö ei tarkoita jatkuvaa surullista oloa. Vähitellen löytyy hetkiä, kokonaisia päiviä ja viikkoja, jolloin ajatus menetyksestä ei enää ole hallitseva. Surusta on silloin osattava päästää irti ja annettava itselle lupa jatkaa elämää. Menetetty elää mukana muistoissa. Muistellaan häntä lämmöllä.

2. Kulttuurinen ja uskonnollinen sensitiivisyys

Muistotilaisuuden tarkoitus on sekä kunnioittaa vainajan muistoa, katsomuksellista taustaa ja hänelle tärkeitä arvoja, että toisaalta hoitaa läsnä olevaa yhteisöä huomioiden yhteisön eri uskonto- ja kulttuuritaustojen moninaisuuden.

Muistotilaisuudessa voidaan käyttää yhteisesti hyväksyttyjä tai tiettyyn kulttuuriin kuuluvia rituaalisia aineksia kuten hiljaisuutta, musiikkia, kukkia, kuvia, kynttilöitä ja muita symboleja. Muistotilaisuus ei sisällä uskonnonharjoitusta, mutta sen elementteinä voidaan käyttää esim. pyhinä pidettyjä tekstejä.

Muistaminen suunnitellaan yhdessä asianosaisten kanssa. Epäselvissä tilanteissa muistotilaisuuden järjestämisessä kriisiryhmä tarkistaa vaadittavat asiat omaisilta ja vähemmistökulttuurit tuntevilta yhteistyökumppaneilta.

Monikulttuurinen suru

Kuolema ja suru ovat universaaleja kokemuksia, mutta eri uskonnot ja kulttuurit vaikuttavat siihen, miten vainajaa muistetaan, miten hautajaiset järjestetään ja miten surua ilmaistaan. Yhteisöllisyys, rituaalit ja vainajan kunnioittaminen ovat lähes kaikille kulttuureille yhteisiä piirteitä.

Evangelisluterilaiset

- Hautajaiset toimitetaan useimmin kirkossa tai siunauskappelissa.
- Hautajaisissa korostuvat ylösnousemuksen toivo.
- Hautajaiset ovat osa tärkeä surun yhteisöllistä käsittelyä.

Ortodoksit

- Kuolema nähdään siirtymänä ajallisuudesta ikuisuuteen.
- Hautaus tapahtuu yleensä mahdollisimman pian kuoleman jälkeen.
- Vainajaa muistellaan useilla muistopalveluksilla (3., 9. ja 40. päivä, vuosittain).
- Muistotilaisuuteen kuuluu yhteinen ateriala ja rukous vainajan puolesta.

Katoliset

- Hautajaiset voidaan toimittaa kirkossa, kotona tai haudalla.
- Hautajaismessuissa korostuvat seurakunnan yhteys ja ylösnousemuksen toivo.
- Hautajaiset ovat sekä surun että kristillisen uskon juhla.

Juutalaiset

- Ihminen on Jumalan luoma, ja kuoleman jälkeen sielu palaa Jumalan luo.
- Hautaus pyritään järjestämään nopeasti.
- Hautajaiset ovat yksinkertaiset, ja suruaika sisältää tarkat perinteet.

- Ensimmäinen surujakso kestää seitsemän päivää (shiv'a), jonka jälkeen suru jatkuu asteittain lieventyen.

Islam

- Kuoleman nähdään olevan siirtymä tuonpuoleiseen ja viimeiseen tuomioon.
- Hautaus suoritetaan mahdollisimman pian.
- Vainaja pestään ja kääritään käärinliinoihin.
- Surussa korostuvat rukous, yhteisön tuki ja vainajan muistaminen.

Hindulaisuus ja buddhalaisuus

- Uskotaan jälleensyntymään eli syntymien ja kuolemien kiertokulkuun.
- Kuolema nähdään luonnollisena osana elämän jatkumoa.
- Hautaamisen sijaan vainaja yleensä tuhkataan.
- Rituaaleilla pyritään auttamaan sielua matkalla kohti uutta syntymää tai vapautumista jälleensyntymän kierrosta.

Kiinan uskonnot

- Kungfutselaisuus, taolaisuus ja buddhalaisuus.
- Suuri kunnioitus esi-isiä kohtaan on keskeistä.
- Hautajaiset ovat tärkeä perhetapahtuma, jossa korostuvat vainajan muistaminen ja suvun yhteenkuuluvuus.
- Surua ilmaistaan avoimesti, ja esi-isien muistaminen myös hautajaisten jälkeen.

Uskonnottomat

- Maailmankatsomukset vaihtelevat, mutta elämä nähdään usein ainutkertaisena.
- Kuoleman jälkeen ei yleensä uskota jatkuvaan olemassaoloon.
- Hautajaiset voidaan järjestää uskonottomina muistotilaisuuksina.
- Tavoitteena on kunnioittaa vainajan elämää ja tukea läheisiä surussa.

Yhteenveto: Eri uskonnot ja kulttuurit selittävät kuolemaa eri tavoin, mutta lähes kaikissa korostuvat vainajan kunnioittaminen, läheisten tukeminen sekä rituaalit, jotka auttavat käsittelemään menetystä. Suurin ero liittyy siihen, mitä kuoleman jälkeen uskotaan tapahtuvan: osa uskoo ylösnousemukseen, osa jälleensyntymään, osa tuonpuoleiseen elämään ja osa siihen, että elämä päättyy kuolemaan.

(Lähde: Surusäkki, Kinanen 2009)

3. Keskustelutilaisuus oppilas-/opiskelijaryhmälle

Tarkoitus ja tavoite

Keskustelutilaisuuden tarkoituksena on tarjota tukea ja keskustelumahdollisuus menehtyneen opiskelijan opiskeluryhmälle ja heidän ohjaajalleen.

Tavoitteena on psykologisen turvan vahvistaminen. Tilaisuudessa opiskelijat voivat käsitellä opiskelijan menehtymistä ja tapahtuneen tilanteen herättämistä ajatuksista ja tunteista. Tilaisuus on vapaaehtoinen.

Ajankohta

Keskustelutilaisuus pyritään järjestämään 3–5 arkipäivän kuluessa kuolinuutisesta.

Ohjaajat

Tilaisuuden ohjaavat opiskeluhyvinvointipalveluiden työntekijä, katsomusyhteisön edustaja tai muu kriisityöhön koulutettu henkilö. Työskentely toteutetaan työparina.

Osallistujat

Tilaisuuteen kutsutaan menehtyneen oppilaan/opiskelijan luokka/opiskeluryhmä sekä opettaja/ryhmän ohjaaja tai opinto-ohjaaja. Osallistuminen on vapaaehtoista.

Järjestelyt

Tilaisuus toteutetaan lähtökohtaisesti luokkatilassa. Opettaja/ryhmän ohjaaja vastaa tilan varaamisesta. Opettaja huolehtii aikataulutuksesta ja järjestelyistä. Keskustelutilaisuus järjestetään, kun tieto oppilaan/opiskelijan menehtymisestä saadaan.

Kesto

Tilaisuuden enimmäiskesto on 60 minuuttia.

4. Keskustelutilaisuuden kulku

Alku

Tilaisuus alkaa tervetulosanoilla, ohjaajien esittelyllä ja tilaisuuden sisällön kuvauksella.

Samalla käydään läpi osallistumisohjeet, joita ovat kesto, luottamuksellisuus, vapaaehtoisuus sekä mahdollisuus jakaa omia ajatuksia ja tunteita.

Tiedon jakaminen

Tilaisuudessa käydään läpi menehtymiseen liittyvät tosiasiat siinä laajuudessa kuin omaiset ovat sallineet. Tämä voi sisältää nimen, menehtymisajankohdan, paikan ja tavan sekä tiedon kulun ja mahdolliset omaisten terveiset.

Yhteinen keskustelu

Osallistujille annetaan mahdollisuus jakaa kokemuksiaan. Keskustelua voidaan ohjata kysymyksillä, jotka liittyvät heränneisiin ajatuksiin ja tunteisiin, muistoihin vainajasta sekä asioihin, joita osallistujat haluaisivat sanoa toisilleen tai omaisille.

Ohjaajan puheenvuoro

Ohjaaja pitää puheenvuoron esimerkiksi surusta ja sen käsittelystä.

Muistaminen

Ryhmän kanssa voidaan keskustella siitä, haluavatko he muistaa menehtyneen läheisiä esimerkiksi adressin, muistikirjeen, kuvien tai muun muistamisen kautta.

Kriisitiedon jakaminen

Osallistujille annetaan tietoa kriisin käsittelystä ja tarjolla olevasta tuesta.

Päätös

Tilaisuus päättyy päätössanoihin.

5. Muistaminen koulussa ja oppilaitoksessa

Muistopöytä

Menehtyneet muistaminen voi koulussa tai oppilaitoksessa tapahtua muistopöydän äärellä. Muistopöytä sijoitetaan luokalle/ryhmälle sopivaan paikkaan.

Muistelupöydälle tarkoitetut tarvikkeet (pöytäliinat, valokuvakehys, kynttilänjalat, muistokirjat, kynttilät, LED kynttilä) säilytetään koululla/oppilaitoksessa sovitussa paikassa.

Muistelupöydällä voi olla valkoinen liina, vainajan valokuva ja perustiedot (nimi, syntymäaika, luokka/ryhmä, kuolinpäivä), kynttilä ja kukkia. Lisäksi pöydälle voidaan sijoittaa muistokirja tai adressi, johon voi kirjoittaa nimensä ja osanottonsa.

Jos yhteinen muistotilaisuus järjestetään, voidaan muistopöytään laittaa näkyville kutsu, jossa on tilaisuuden ajankohta ja tila.

Muistotilaisuuden ajaksi muistopöytä siirretään muistotilaisuuden pitopaikkaan ja sen jälkeen takaisin paikalleen.

Muistopöydällä oleva muistokirja toimitetaan omaisille tilaisuuden jälkeen.

Suruliputus

Suruliputuksesta päättää rehtori ja kriisiryhmä omaisia kuunnellen. Liputus toteutetaan kunnioittavasti ilman henkilöllisyyden paljastamista. Suruliputus voidaan järjestää kun tieto menehtymisestä on saatu ja/tai samana päivänä, kun on muistotilaisuus ja hiljainen hetki.

Suruliputuksesta kysyttäessä voidaan vastataan ”Koulussa/oppilaitoksessa on suruliputus kuolemantapauksen vuoksi. Vainajaa ja hänen läheisiä muistetaan liputuksella. Meillä ei ole mahdollista kertoa henkilöllisyyttä”.

Muistamisen erilaiset muodot

Muistamista voidaan toteuttaa esimerkiksi adressien, muistokirjeiden, valokuvien, kukkien tai vierailujen kautta. Ryhmän jäsenet voivat osallistua muistojen kokoamiseen ja välittämiseen.

6. Muistotilaisuuden järjestäminen

Tarkoitus ja luonne

Oppilaan/opiskelijan tai henkilökunnan jäsenen menehtyessä voidaan järjestää avoin muistotilaisuus.

Muistotilaisuus on uskonnoton. Tilaisuudessa voidaan käyttää pyhiä tekstejä ja symboleja toivottaessa.

Ajankohta

Muistotilaisuus järjestetään noin 1–2 viikon kuluttua kuolinuutisesta.

Muistotilaisuudessa on tarkoitus muistella vainajaa oman ryhmän kesken. Tilaisuuden sisällössä ja kulussa kunnioitetaan omaisten toiveita.

Kun kuolemantapauksesta tiedotetaan sähköpostitse, yhteisen muistotilaisuuden ajankohta voidaan tiedottaa jo kuolin viestissä. Muistotilaisuuskutsu voidaan sijoittaa myös muistopöytään.

Osallistujat

Muistotilaisuuteen kutsutaan oppilaan/opiskelijan oma luokka/ryhmä ja kaikki, jotka haluavat häntä muistaa. Muistotilaisuuden ajankohta ilmoitetaan myös vainajan läheisille. Osallistuminen on vapaaehtoista.

Järjestelyvastuu

Muistotilaisuuden järjestelyistä vastaa rehtori/opettaja/esihenkilö yhteistyössä katsomusyhteisön edustajan kanssa

Tilaisuuden sisällössä ja kulussa kunnioitetaan omaisten toiveita.

Järjestelyt

Tilaisuuden yhteydessä on muistopöytä vainajan muiston kunnioittamiseksi.

Muistopöytä siirretään muistotilaisuuden ajaksi muistotilaisuuden pitopaikkaan ja sen jälkeen takaisin paikalleen.

Muistopöydällä on valkoinen liina, kynttilä ja mahdollisuuksien mukaan vainajan kuva. Lisäksi pöydälle sijoitetaan adressi valkoisilla lisälehdillä tai muistokirja, johon voi kirjoittaa nimensä ja osanottonsa vainajan omaisille. Muistokirja/adressi toimitetaan omaisille tilaisuuden jälkeen.

Työntekijän kohdalla: Muistopöytä sijoitetaan jonnekin, missä työtovereiden on siihen helppo kirjoittaa. Jos yhteinen muistotilaisuus järjestetään, pannaan muistopöytään kutsu, jossa on tilaisuuden ajankohta ja tila.

Tilaisuuden kulku

Tilaisuus sisältää johdannon, mahdolliset puheenvuorot (katsomusyhteisön työntekijä ja mahdollisesti koulu/opiskelu/työtovereiden tai opettajan/kurssivastaavan/esihenkilön), hiljaisen hetken, musiikkia ja päätössanat. Osallistujilla on mahdollisuus kirjoittaa adressiin.

Muistotilaisuuden runko

1. Tervetulosanat/Johdanto
Ketä ollaan muistamassa, tapahtuman kulku jne.
2. Mahdolliset puheenvuorot ja muistelut
Valmisteltuja tai vapaamuotoisia muisteluja.
3. Minuutin hiljainen hetki
4. Elävä musiikki/Musiikki
Kaiutin, musiikkiesitys, yhteislaulu tms.
5. Päätössanat
6. Mahdollisuus kirjoittaa adressiin suruvalittelut